

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA POZANTI-BELEMEDİK (BİLEMEDİK) ESİR KAMPI

Ahmet ALTINTAŞ - Çağlar ÖNGEL*

Özet

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında birçok asker ve subay esir edilmiştir. Bu esirler arasında Osmanlı Devleti'ne esir düşen yabancı asker ve subaylar da bulunmaktadır. Osmanlı Devleti bu esirler için birçok kamp inşa etmiştir. Bu esir kampları Kayseri, Afyonkarahisar, Kırşehir, Konya, Belemelik (Bilemedik) vb. esir kamplarıdır. Osmanlı Devleti'ne esir düşen Fransız, İngiliz, Rus, Ermeni asker ve subaylar bu kamplarda muhafaza edilmektedir.

İtilaf Devletlerinin asker ve subayları Osmanlı Devleti'ndeki esir kamplarına yerleştirilmiş ve hayatlarının belli bir süresini bu kamplarda geçirmişlerdir. Esirlerin bir kısmı çeşitli anlaşmalarla ülkelerine iade edilmiş, bir kısmı ise salgın hastalıklar sebebiyle yaşamlarını yitirmişlerdir.

İtilaf devletlerinin esir olarak aldıkları Osmanlı asker ve subaylarına uyguladıkları hassasiyetin aynısını Osmanlı Devleti de esir olarak aldığı yabancı asker ve subaylara karşı uygulamıştır. Belemelik Esir Kampı'ndaki uygulamalar da Anadolu'da bulunan diğer esir icraatlarla büyük benzerlik göstermektedir. Belemelik Esir Kampı'nda bulunan İtilaf Devletlerine mensup savaş esirlerinin aileleri ve devletleri ile haberleşme içerisinde olmaları bize esir kamplarındaki yaşayışları hakkında bilgi vermektedir. Söz konusu esir kampındaki savaş esirlerinin günlük yaşamları, işleri, verilen yevmiyeler, görevlilerin davranışları, çalışma şartları, firar eden esirlerin durumları, nasıl esir oldukları, gibi konular oldukça dikkat çekici bulunmaktadır. Belemelik Esir Kampı daha çok Fransız, Rus, İngiliz savaş

* Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Tarih Bölümü Öğretim Üyesi-AKÜ, S.B.E, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-mail: aaltintas@aku.edu.tr, e-mail: caglar.ongel89@gmail.com

esirlerinin muhafaza altında bulundurulduğu bir mahiyet arz etmektedir. Bu esirler özellikle Salib-i Ahmer ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti ile iletişim halinde olmuşlardır. Bu cemiyetler tüm esirlerin haklarına sahip çıkmak amacıyla dönemin şartları içinde ellerinden gelen gayreti göstermişlerdir. Devletlerarası Esir Değişimi antlaşmaları çerçevesinde esir değişimleri gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Sözkonusu esir kampında yaşamlarını sürdüren esirlerle ilgili bilgiler, ailelerine göndermiş olduğu mektuplar, Kızılhaç ve Kızılay, arşivler, anılar, gazeteler ve diğer birinci elden kaynaklarda sınırlı da olsa mevcuttur.

Anahtar Kelime; *Esir Kampları, Rusya, Fransa, İngiltere, Belededik, Hilal-i Ahmer Cemiyet, Salib-i Ahmer Cemiyeti, Lahey Konferansı, Mübadele*

POZANTI-BELEDİK PRİSONER OF WAR CAMP DURING THE FİRST WORLD WAR

Abstract

During and after the First World War, many soldiers and officers were enslaved. Among these slaves, there were foreign soldiers and officers enslaved by the Ottoman State. Many camps were constructed for these slaves at some places some of which are Kayseri, Afyonkarahisar, Kırşehir, Konya, Belededik (Bilemedik). French, English, Russian and Armenian soldiers and officers who were enslaved by the Ottoman State were held at these camps.

The soldiers and officers of the Allied Powers were put into these slave camps in the Ottoman State and spent a part of their lives in these camps. While some of these slaves were sent to their country of origin due to treaties between countries, some of them died because of epidemic diseases.

The Ottoman State showed the same positive attitude towards slaves as Allied Powers showed towards Ottoman slaves. The administrative practices in Belededik Prisoner of War Camp were very similar to the administrative practices in the other camps in Anatolia. Allied Powers' slaves in Belededik Camp were able to communicate with their families and governments. Thus, we can have information about the slaves' lives in Belededik Camp. The subjects like daily lives of the slaves, their food supplies, their daily wages, behaviors of officers in charge, working conditions, the status of escaping slaves, how they were enslaved are noteworthy. Most of the slaves in Belededik Camp were French, English and Russian. These slaves were in contact especially with Salib-i Ahmer and Hilal-i Ahmer Associations. These associations struggled to give their best for the rights of the slaves. Based on the Slave Exchange Treaties between states, slave exchanges

were tried to be done by the governments.

The information about the slaves in Belemelik Camp and the letters they had sent to their families obtained from Red Cross and Red Crescent, archives, memories, newspapers and other first-hand sources are limited but exist for research.

Keywords: *Slave Camps, Russia, France, United Kingdom, Belemelik, Hilal-i Ahmer Association, Salib-i Ahmer Association, The Hague Conference, Exchange*

GİRİŞ

Tarih Boyunca savaşta yaralıların, esirlerin işgal altındaki sivil halkın durumu her zaman felaket olmuştur. Devletlerarasında yapılan savaşlar bir takım felaketleri de beraberinde getirmiştir.¹ İlk çağlardan itibaren insanlar toplu olarak yaşamışlar önce aile, kabile, sülale, aşiret, gibi alt birlikler oluşturma ihtiyacı hissetmişlerdir. Daha sonra bu organizasyonların da yetersiz olduğunu fark edince şehir devletleri, bölge devletleri, pek çok bölgeleri bir araya getiren devletler kurmuşlardır. Bu devletler, değişen şartlar karşısında imparatorluklar kurma başarısını göstermişlerdir. Bütün bunların tetikleyicisi de savaşlar olmuştur. İlk çağlarda savaşlar çeşitli boyutlarda ve biçimlerde var olmuştur. Savaşlar her nerede olursa olsun değişmeyen olgu ve kurallardan biriside hiç şüphesiz esir, esirlik kavramı olmuştur.²

1907 Lahey sözleşmesinden sonra esirlerle ilgili maddeler iyileştirilerek 3 Mart 1918 yılında Brest-Litovsk sözleşmesi ile esirlere daha iyi koşullar sağlanmaya çalışılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda yenik devlet pozisyonunda olduğumuz için İtilaf Devletleri genellikle durumu suiistimal etmiş olsa da Osmanlı Devleti esirlere çok iyi bakmıştır. Hatta Osmanlı Devleti esirlere kötü davrananları cezalandırmıştır. Cenevre Sözleşmesine göre ise savaşta düşman eline geçen şahıslar, harp esiri sayılıyordu.³

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay hareketinin ilk uygulaması 1808 yılında İspanya'da görülmektedir. Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç'ın kuruluşu 26-29 Ekim 1863'te Cenevre'de yapılan ilk Uluslararası Konferansta alınan bir karar uygulamaya geçirilmiştir.⁴ Devletlerarası esir anlaşmalarını Osmanlı Devleti adına

¹ Zeki Mesud Alsan, "1949 Cenevre Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1950, S. 3-4, s. 38.

² Ahmet Altıntaş, Belgelerle Milli Mücadele Döneminde Esirler, *Anekdot Kitaplar*, 1. Baskı, Ankara-Haziran 2008, s. 1.

³ Mücahit Özçelik, Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'deki Yabancı Esirler, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-2.2. Dizi-Sayı: 6*, Ank.2013, s. 1

⁴ Özçelik, a. g. e., s. 2

Hilal-ı Ahmer Cemiyeti yürütürken yabancı ülkelerin esir haklarını da Salib-i Ahmer Cemiyeti yürütmektedir.⁵

Trablusgarp Savaşı⁶ Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'nda askerler ve siviller düşman devletlerin eline geçmiştir. Bu yüzden düşman devletlerin eline geçen asker ve sivil esirlere kötü davranılmaması, şeref ve haysiyetlerini küçük düşürücü ve onur kırıcı sözler söylenmemesi, esirlere iyi davranılması gibi düşünce-ler ortaya çıkmıştır.

Genel olarak bakıldığında sivil esirler arasında Osmanlı ülkesinde bulunan İngiltere, Fransa, Rusya, Belçika, Karadağ, Sırbistan, İtalya ve Romanya tebaasından kişiler vardı.⁷

Birinci Dünya Savaşı, dünyanın ilk kapsamlı genel savaşıdır. Avrupa'nın ve diğer kıtaların büyük devletleri mevcutları milyonları bulan ordularla dört yıl boyunca birbirlerine karşı mücadele etmişlerdir. Bu devletlerden biri olan Osmanlı Devleti, Kafkasya'dan Çanakkale'ye, Galiçya'dan Yemen'e uzanan geniş ve çetin bir coğrafyada İtilaf Devletleri'ne karşı ölüm kalım mücadelesi vermiştir. Türk Orduları Çanakkale, Filistin, Suriye ve Irak Cephelerinde İngilizlere karşı savaşmıştır. 1917'den itibaren Filistin, Suriye ve Irak Cephelerinde geri çekilişe bağlı olarak sayıları yüz binleri bulan Türk askeri İngilizlere esir düşmüştür. Osmanlı ise 25.000 civarında esir asker ele geçirmiştir.⁸ 1918'de Osmanlı Devleti ve yanında yer alan devletler yenilmiş ve Ekim ayıyla birlikte başlatılan girişimlerin sonucunda 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanmıştır.⁹

Araştırmalara göre Belemelik Esir Kampı'nda bulunan esirlerden İngiliz esirler 283, Hint esirler 728, Fransız esirlerin de 78 tane olduğu bilinmektedir.¹⁰

A) BELEMEDİK ESİR KAMPI'NIN KURULUŞU

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nde de birçok esir kampı mevcuttur. Bu esir kampları Konya, Ankara, Afyon, Kırşehir, Belemelik vs. esir kamplarındır.¹¹ “18 Mart 1917 tarihinde Dahiliye Nezaretine gönderilen listeye göre ise ülkede; Büyükkada General Townshend Karargahı, Samatya, İzmit, Bursa,

⁵ Seçil Karal Akgün, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*, TDV yayınları, Ankara 2002, s. 248.

⁶ Özçelik, a. g. e., s. 31

⁷ Özçelik, a. g. e., s. 35

⁸ Özçelik, a. g. e., s. 30; Özçelik, a. g. e., s. 42-43

⁹ Selçuk Ural, Mütareke Dönemi İngilizlerin Elindeki Türk Esirlerinin İadesi ve Ortaya Çıkan Sorunlar, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 37-38, Mayıs-Kasım 2006, s. 118 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/789/10130>

¹⁰ Cemalettin Taşkıran, 1. Dünya Savaşı'nda Türk Esirleri Ana Ben Ölmedim, *Kültür Yayınları*, Eylül 2001, s. 53.

¹¹ *BOA.HR.SYS.*, 2221/8; *BOA.HR.SYS.*, 2221/8.

Eskişehir, Ankara, Konya, Kastamonu, Kütahya Tavşanlı, Yozgat, Manisa, Afyonkarahisar, Bor (Niğde), Denizli Gedos, Kırşehir gibi yerlerde esirgarnizonları bulunmaktadır. Bu garnizonların dışında daha sonra Müslüman Rus esirler için Kozan'da küçük garnizon oluşturulmuştur".¹²

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise Türk vatandaşlığına geçerek Türkiye'de kalmış Müslüman Rus esirler genellikle Kocaeli, Ankara, Niğde, Eskişehir ve Bursa gibi illere yerleştirilmiştir.¹³

Belemedik Köyü, Adana'ya 117 km, Pozantı'ya ise 9 km uzaklıkta bulunan bir yayla köyüdür. Tren veya Pozantı üzerinden araçla stabilize yol ile ulaşılabilir. Ayrıca, yakındaki Anbaş Köyü'nden geçen stabilize yol ile de gitmek mümkündür. Demiryolu istasyon binası kapalıdır. 1981'de meydana gelen büyük bir sel nedeni ile Çakıt Suyunun yatağı oynayarak değişmiştir. Belemedik'ten, Çakıt Vadisi takip edilerek 1900'lü yıllarda Almanlar tarafından demiryolu yapımı için lojistik amaçla yapılan yol üzerinden Hacıkırı'na da gidilebilir.¹⁴

1905 yılında, 200 metre uzunluğunda, 100 metre yüksekliğinde Hacıkırı'nda inşa edilen demir yolu köprüsü virajlı olması ve heybetli görünümü ile mühendislik açısından dünyanın en değerli yapıtları arasında gösterilmiştir. 1907 yılında Berlin-Bağdat tren hattının Adana'ya 70 km. kuzeyindeki bölümünün inşaatına başlanmış. 1908 yılına gelindiğinde ise Türk hükümetinin yaşadığı finansman sıkıntılarından dolayı duraksayan demiryolu inşaatı sıkıntılarının giderilmesi ile yeniden demiryolu inşaatına başlanmıştır. 1912 yılından Birinci Dünya Savaşı'nın yapıldığı 1914-18 yılına kadar ülkenin çeşitli kısımlarında 531 kilometre hat kullanıma açılmıştır. 1917 yılı başına gelindiğinde Alman ve Osmanlı Orduları için can damarı vaziyetinde olan demiryolu inşaat işleri Alman Devleti'nin yardımlarıyla yeniden harekete geçirilmiştir. Toros dağlarına tüneller açılmıştır.¹⁵ Demiryolu Projesinin en önemli duraklarından biri Belemedik bölgesi olmuştur. Hattın buradan geçişinin uzun süreceği anlaşılınca Belemedik Yaylası'nda bir Alman köyü kurulmuştur. Her şey çalışanların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Belemedik Yaylası; Esirler, hizmet veren köylüler, Alman yetkililer ve askerlerle birlikte hayli kalabalıklaşmıştır. Alman köyünde tam teşekküllü hastane, cami, kilise, sinema ve evler inşa edilmiştir. Eşkıyalık civarda yer yer sürdüğünden muhitin muhafazası Alman Birliğine teslim edilmiştir. Rus, İngiliz, Avustralyalı, Fransız, Yeni Zelandalı, Rum ve Ermeni esirler, Osmanlı işçilerin yanında çalıştırılmıştır. "Türklerin Savaş

¹² Özçelik, *a. g. e.*, s. 49

¹³ Özçelik, *a. g. e.*, s. 185

¹⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/Belemedik,_Pozant%C4%B1, Erişim Tarihi, [07.03.2015-12:11].

¹⁵ <http://dstercume.blogspot.com.tr/2011/02/1-dunya-savasinda-osmanlinin-elindeki.html>, Erişim Tarihi [07.03.2015 13:25].

Esirleri / Yeni Zelandalıların Öyküsü” adlı kitabın yazarı Chris Pugsley’in bahsettiği: “En azından Tünel kazma işi için maaş aldılar. Tıpkı Conkbayır muharebesinde yakalanan er William Robert Surgenor gibi. Kendisi günlük 10 peny ücretle Alman şirketi adına kazıda yer alır. Tabii harbin getirdiği gıda yetersizliği, salgın hastalık ve iş kazaları gibi problemlerden birçok esir hayatını kaybeder” demiştir.¹⁶ Esir Nizamnamesine göre her esire zaten maaş verilmiştir. Bu yüzden Chris Pugsley’in verdiği bilgi de bunu doğrulamaktadır.

Osmanlı Devleti; Birinci Dünya Savaşı’nda 5375 civarında Rus, 8326 civarında Hint, 9976 civarında İngiliz, 2000 civarında Romen, 120 civarında Fransız olmak üzere İtilaf Devletlerinden toplam 26.000 civarında esir almıştır.¹⁷ Pozantı’da ise İngiliz ve Rus esirler yoğunluktadır.

B) ESİR KAMPINDAKİ DEMOĞRAFİK YAPI

Belemedik Esir Kampı’nda Rus, Fransız, İngiliz, Ermeni savaş esirlerinin olduğu bilinmektedir. 2 Mart 1916 yılında Pozantı-Belemedik Esir Kampı’nda 748 savaş esiri askerin olduğu belgelerde yer almakla birlikte¹⁸ Cemalettin Taşkıran’ın verdiği sayı 1089 olarak belirtilmiştir.¹⁹ Ayrıca 20.000 esir listesinin olduğu belgede ifade edilmekle beraber esir listesine ulaşamadık.²⁰ 1916 yılı itibariyle Türkiye de bulunan Rus savaş esirlerinden Toros (Pozantı) mevkinde 1537, Amanos 445; Hintli İngiliz esirler Toros 728, Resuleyn 4044, Amanos 2428, Halep 343, Adana 20; Fransız esirler Toros 78; İngiliz esirler ise Toros 1011, Amanos 2490, Halep 378, Adana 55, Tarsus 60 şeklindedir.²¹

a) Ruslar

Belemedik Esir Kampı’nda Rus esirler de bulunmaktadır. Bu esirlerin kimler olduğu eşkalleri ile birlikte verilmektedir. Rus esirlerden kısa boylu, yuvarlak yüzlü, mavi gözlü, sarı tenli, üstü başı temiz Andra Dragoviç Faterniko; uzun boylu, büyük burunlu, müdevver yüzlü, siyah gözlü Stefan İmanoviç Faterniko; uzun boylu, sarı sakallı, sarı tenli, gök gözlü Mikarmaki Çoviç Zoroviyen; uzun ve siyah bıyıklı, çopur bacaklı, mürur yüzlü Maksim Androviç Levalman olduğu bilinmekle birlikte²² 8 esirin de Belemedik Esir Kampı’nda olduğu bunların

¹⁶ Haşim Söylemez-Sedat Gülmez, Emanet Düşmanlar, http://www.aksiyon.com.tr/tarih/emanet-dusmanlar_528972, Erişim Tarihi [07.03.2015 12:28].

¹⁷ Özçelik, a. g. e., s. 188

¹⁸ BOA.HR.SYS., 2221/8; BOA.HR.SYS., 2221/8.

¹⁹ Cemalettin Taşkıran, 1. Dünya Savaşı’nda Türk Esirleri Ana Ben Ölmedim, *Kültür Yayınları*, Eylül 2001, s. 53.

²⁰ BOA.HR.SYS., 2227/36.

²¹ Az sayıda Sırp ve Gürcü esir de Türkiye’de esaret altında tutulmaktaydı. Özçelik, a. g. e., s. 50

²² BOA.DH.EUM., 11/7.

isimlerinin Vasin Sivanoviç, Grogori Kristof, Andre Kimof Paratof, Yakof Dimitri, Stefen Teodor, Yuvan Aleksandruf, Mahail Aleksı Teodorof, Vasili Dimitri, Çaykokof, Yuvan Misikof ve Andra Davidoviç şeklindedir.²³ 3 Mayıs 1916 tarihli bir belgede 3 esirin Belededik Esir Kampı'nda olduğu.²⁴ 17 Mayıs 1917'de ise orta boylu, siyah gözlü, sarı tenli, iri kafalı Aristidi Kartoboviç Kasovili; Uzun boylu, siyah gözlü, esmer tenli Zobayker Boniç Efarşoli; orta boylu, ela gözlü, kızıl tenli, iri kafalı doktor Romonotov Fakşali isminde 3 askerin olduğunu biliyoruz.²⁵ Başka bir belge de ise kısa boylu, yuvarlak yüzlü, mavi gözlü, sarı tenli, üstü başı temiz Andre Dragoviç Korzoniko; uzun boylu, büyük burunlu, müdevver yüzlü, siyah gözlü Stefan İmanoviç Kanarinko; uzun boylu, sarma sakallı, sarı tenli, gök gözlü Makarimski Coviç Zarvoriyef; uzun boylu, siyah bıyıklı, çopur bacaklı ve müdevver yüzlü Maksim Androviç Leverman 4 kişinin de Belededik Esir Kampı'nda muhafaza altında tutulduğu anlaşılmaktadır.²⁶ 28 Mayıs 1917 yılında orta boylu, siyah gözlü, sarı tenli, iri kafalı Erbitdi Kartyoviç Fansuyli; uzun boylu, siyah gözlü, esmer tenli Zipe Yakoriviç Vefaruşiyli; orta boylu, ela gözlü, kızıl tenli, iri kafalı Velikuz Romelikoviç Kafuyişli 4 kişi²⁷ 6 Ağustos 1917 tarihli belgede ise 6 esir hakkında bilgi verilmiştir.²⁸

b) Fransızlar

8 Mayıs 1917 tarihli bir belgede Turkuaz Denizaltı Makinisti Bahriye Onbaşı Delera'ya ait 2371 kuruş ile ilgili paranın geri verilmesi için makamlara talep edilmiş olup bu konuda incelenmenin yapılarak bildirilmesi Mütareke Komisyonu tarafından 12 Mayıs 1920 tarihinde istenmiştir.²⁹ Fransız esirlerden sadece asker değil sivil esirlerinde olduğu bilinmekle birlikte Lui Emili Halep'ten Dersaadet'e giderken hasta olması üzerine Belededik Esir Kampı'nda 12 Kasım 1918'de hastane de yatmış doktor İzrak Samoko tarafından ameliyat edilmiş ancak iyileştirilememiş ve vefat etmiştir.³⁰

c) İngilizler

Belededik Esir Kampı'ndan 3 İngiliz subayın firar ettiğinden diğer İngiliz subaylarının sıkı denetime alındığından dolayı doktor Dinorpost'un Belededik'e

²³ BOA.DH.EUM.5.ŞB., 17/63; BOA.HR.SYS., 2221/8.

²⁴ BOA.HR.SYS., 2221/29.

²⁵ BOA.DH.ŞFR., 76/171.

²⁶ BOA.DH.EUM., 11/7.

²⁷ BOA.DH.EUM.5.ŞB., 18/15; BOA.DH.EUM.6.ŞB., 17/72.

²⁸ BOA.DH.EUM.5.ŞB., 20/35.

²⁹ BOA.HR.SYS., 2233/20.

³⁰ BOA.HR.SYS., 2249/57.

gitmesinin münasip olacağı ve Genç Hristiyan Cemiyeti Amerikan Şubesi tarafından istenilmiş olduğu ve bu isteğinde uygun görüldüğünü Başkumandan Vekili Enver 5 Nisan 1916 yılında bildirmiştir.³¹ 5 Eylül 1916'da Pozantı'da bir tünelde çalışmak iken vefat etmiş olan Kütahya Amele Taburundan bir Osmanlı askerinin vefatı gerçekleşmiştir. Bunun üzerine İngiliz esirlerin de göçük altında kalmaması için gerekli tedbirlerin alınması ve sıhhi şartların oluşturulması istenmiştir.³² İngiliz esirlerin eşkalleri de belgelerde tarif edilmiştir. Resinil Lasnefok Uzun boylu, sarı saçlı, mavi gözlü, bıyıklı yirmi beş yaşlarında tarif edilirken aynı şekilde uzun boylu, sarı saçlı yirmi üç yaşında Frederik Ston ve uzun boylu, sarı saçlı ve yüzlü yirmi üç yaşlarında makineci Corc adlı üç kişinin olduğu belgelerde geçmektedir.³³

C) ESİR KAMPINDAKİ YAŞAM KOŞULLARI VE ZİYARETLER

Belemedik Esir Kampı'nda esirlerin yiyecek ve içecekleri Esir Nizamnamesi-ne göre tevzi edilmektedir. Diğer esir kamplarında olduğu gibi Belemedik Esir Kampı'nda da yiyecek tayini şu şekildedir: ekmek, et, bulgur, tereyağı, yiyecek tayini, sabun ve gaz yağı verilmiştir. Esirlerin kaldıkları yerler koğuş sistemi şeklinde ve salonları gaz yağı ile aydınlatılmıştır. Belemedik Esir Kampı'nın yeri coğrafi şartlar bakımından zor olduğu için kampın etrafı tellerle çevrilmeye gerek duyulmamıştır. Kampın içinde kantin vardır. Esirlerin haberleşmeleri mektup, para ve paket aracılığı ile yürütülmektedir. Yabancı esirlere kitap gönderilmesi Amerikan Büyükelçiliği vasıtasıyla sağlanmaktadır.³⁴ Savaşın başlangıcından itibaren 1 Ocak 1917 tarihine kadar savaş esirleri komisyonu, 310. 536 mektup, 33. 531 koli, 47. 773. 324. 50 piastre para gönderilmiş bu para 1.000.000 'franktan fazla yapıyordu.³⁵ 12 Ocak 1917 tarihli gönderilen mektupta, sansürden geçen kitapların Belemedik'de tutulan Fransız esirlere iletilmesi talebi yer almaktadır. Mektupta, gönderilen kolide kitapların olduğu belirtilmektedir. Mektubun üzerindeki notta ise; "Pozantı İstasyonu vasıtasıyla Belemedik'de Toros İnşaat Kıtıaatı Kumandanlığına" ifadesi yer almaktadır. Bu ifade, söz konusu kitapların dağıtılmak üzere incelemeye alındığını göstermektedir. 15 Ocak 1917 tarihli diğer belgede; Amerikan Büyükelçiliği, Osmanlı Hilal-ı Ahmer Cemiyeti'nden 5 koli kitabın sansürden geçtikten sonra taşıyıcılar vasıtasıyla çeşitli yerlerde muhafaza altında bulundurulan İngiliz esirlere ulaştırılması istenmektedir. 18 Ocak 1917 tarihinde Osmanlı Hilal-ı Ahmer Cemiyeti'nin aracılık yaptığı ve görevlendirdiği taşıyıcılar ile İzmit'te bulunan İngiliz çavuş Morris

³¹ BOA.HR.SYS., 2196/34.

³² BOA.HR.SYS., 2223/22.

³³ BOA.DH.ŞFR., 76/243.

³⁴ http://www.akmb.gov.tr/userfiles/files/EskiErdem%20pdf/Erdem%20_58.pdf, Erişim Tarihi [10.03.2015 19:39].

³⁵ Özçelik, a. g. e., s. 77, 79, 83

Crisford'a 3 Fransızca dilbilgisi kitabı ve bir Fransızca-İngilizce sözlük; Belemelik'de bulunan ve Mariotte Denizaltısı mürettebatından Fransız esir Charles Fournier'ye bir İngilizce dilbilgisi kitabı iletilmesi, Amerikan Büyükelçisi Abram Elkus aracılığı ile istenmiştir.³⁶

Kızılhaç Uluslararası Komite Temsilcileri Alfred Boissier ve Dr. Adolf Vischer Türkiye'deki esir kamplarının ziyaretlerinin sonunda hazırladıkları raporda: "Şunu kabul etmek gerekir ki, Osmanlı yetkilileri İngiliz, Hindu, Rus ve Fransız esirlerin ağır esaretini hafifletmek için oldukça çaba sarf etmiştir. Bunu tasdik ederken gördüklerimize dayanıyoruz. Aynı şekilde birkaç istisna dışında rütbeli askerleri, yerleşim yerleri ve maddi hayatları hakkında hiçbir şikayette bulunmamıştır" demişlerdir.³⁷

"Osmanlı Hükümeti tarafından İngiliz, Rus ve Fransa Hükümetleri'nin esir Türk zabıt ve adaylarına ne kadar maaş verdiği öğrenilmekte ve bu devletlerin esir zabıtlarına de buna göre muamele yapılmaktaydı. Osmanlı Başkumandanlık Vekaleti tarafından İngiliz esirlere:

General Townshed'e	60
Ferik ve Mirliva olan Generallere	20
Miralaylara	15
Kaymakamlara	10
Binbaşılara	8
Kolağası, yüzbaşı, mülazım-ı evvel ve sanilere	7
Zabıt ve vekillere	4

Osmanlı lirası şeklinde maaş verilmekte olduğunu belirtmiştir."³⁸

Esirler Toros tünellerini yapan şirketin emrine verilecek ücret karşılığında çalıştırılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Küt'ul Amare'den ele geçirdiği 11.000 tane esir sivil mühendis adı altında Pozantı- Belemelik bölgesinde çalıştırılmıştır.³⁹

Toros ve Amanos Tünellerinde çalıştırılan İtalyan, Karadağ, Rus ve İngiliz esirlere çalışma saatlerine göre şirketler tarafından ücretler verilmiştir. Esirlere haftada bir ödeme yapılmıştır. Bu ücret yiyecek bedeli düşüldükten sonra kalan esirlere verilmiştir. Bu ödemeleri ise Hollanda Elçiliği takip ediyordu.

³⁶ http://www.akmb.gov.tr/userfiles/files/EskiErdem%20pdf/Erdem%20_58.pdf, Erişim Tarihi [10.03.2015 19:39].

³⁷ Özçelik, *a. g. e.*, s. 126

³⁸ Özçelik, *a. g. e.*, s. 94

³⁹ Özçelik, *a. g. e.*, s. 100

Esir garnizonlarından Pozantı-Belemedik Üsera Amele Taburuna nakledilen esirlerin listeleri Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne de gönderilmekte ve bu esirlerin durumları Hilal-i Ahmer Cemiyeti tarafından takip edilmiştir.

Toros Tünelleri inşaatında çalıştırılan esirlerden çalışmalar sırasında yaralananlar olmakta ve bunların durumları da sefaretler tarafından takip edildiği için esirlerin tazminat almaları için çalışmalar yürütülmüştür.⁴⁰

Esir garnizonlarından istihdam edilen bazı esirler Lahey Sözleşmesi gereği kendilerine verilen işi yapmadıklarından Menzil Müfettişliği'nin emriyle Pozantı'ya gönderilerek amele tabularına dahil etmiştir.

“Belemedik’de vefat eden 5 Fransız askerinin 4853 kuruştan ibaret olan paraları başkumandanlık Menzil Müfettişliği tarafından Fransa Harbiye Nezareti’ne gönderilmek üzere makbuz karşılığında 18 Temmuz 1917 tarihinde Hariciye Nezaretine teslim edilmiştir. Belemedik Üsera-yı Harbiye Garnizonu’ndan vefat eden 5 Fransız askerinin isimleri ve muhallefatı akçesi miktarı:

Victor Dovine	1270
Ernest Opor	415
Ojen Gandomer	875
İyoFarlan	2200
Morris Viyela	53” ⁴¹

a) Hastalık ve Tedaviler

Hollanda Elçiliği 19 Kasım 1917 tarihinde Bor Üsera Garnizonu’nda bulunan İngiliz esirlerin yeterli beslenmedikleri, çeşitli hastalıklara yakalandıkları ve ölümler meydana geldiğinden esirlere verilen yiyecek hakkında bilgi istemiştir. “Bunun üzerine harekete geçen Başkumandanlık Vekaleti yaptığı tahkikatın sonucunda Bor Garnizonu’nda bulunan esirlere diğer garnizonlarda bulunan esirler gibi ve bir Türk askerine verilen kadar ta’yinat verilmek suretiyle işlerinin temin edildiğini belirtmiştir. Fakat söz konusu garnizonda meydana gelen vefatların yetersiz beslenmeden değil esirlerin Küt’ul Amare’de iken vücutlarında meydana gelen zafiyetin neden olduğunu ve İngiltere Hükümeti’nin istediği gıda maddeleri ve sair malzemeleri göndermesi halinde tarafımızdan esirlere gönderileceği ve verileceği 28 Kasım 1917 tarihinde Hariciye Nezareti tarafından sefarete bildirilmesi istenmiştir.”⁴²

Osmanlı Devleti ve diğer devletlerde olduğu gibi esir kampında esirlerin hastalanması ve bu hastaların tedavi edilmesi için doktor gönderilmiştir. Halep’ten

⁴⁰ Özçelik, *a. g. e.*, s. 101

⁴¹ Özçelik, *a. g. e.*, s. 103, 105, 106

İstanbul'a dönen esirler Belemelik Esir Kampında kalmışlar ve bir kişi hastalanıp ameliyat edilmiş fakat kurtarılamamıştır.⁴³ 9 Ekim 1916 yılında HMAS AE2, (denizaltı) PO Stephen Gilbert, Tifüsten vefat etmiştir. 22 Ekim 1916 yılında Una'nın mürettebatı Capt Jackson'da dahil olmak üzere %40 sıtmaya yakalanmış ve Albert Knaggs, AE2 (denizaltı) Tifüsten vefat etmiştir.⁴⁴ Avusturalya arşivinden yararlandığımız kaynaklara dayanarak 1916'nın Haziran ortalarında sıtma salgını başlamıştır. Bu salgın hastalık, deniz seviyesi ve saf atmosfere rağmen esir kampındaki herkes sıtma hastalığına yakalanmış tıbbi müdahale ve gıda yetersizliğinden dolayı çok sayıda esir vefat etmiştir. Bunun üzerine esirler tabut yapma işleri ile de uğraşmışlardır. Esirler vefat eden arkadaşlarını Hristiyan dininin gereklerine göre defnetmişlerdir. İsimleri bilinen Boatmates, Baş Stoker Varcoe, Astsubay Gilbert ve Usta Gemici Knaggs hayatını kaybetmiştir.⁴⁵ Turkuaz Denizaltısı Makinisti Bahriye Onbaşısı esir Dalbera, bir dışçinin Belemelik Esir Kampı'na gittiğini ve giden doktorun J. Bamberger olduğu Belemelik'deki esirlere dış muayenesi yapmak üzere görevlendirildiğini ifade etmektedir.

b) Ziyaretler ve İntibalar

Esir ziyaretleri genellikle anlaşmalı devletlerin temsilcileri tarafından yollanmıştır. Özellikle burada Amerika Elçiliği ile bağlantılı olan Genç Hristiyan Cemiyeti faaliyetlerini aktif olarak göstermiştir.⁴⁶ Amerikan Elçiliği aracılığı ile Jacarb adında bir kişinin Pozantı'ya gitmesine izin verilmiştir. Jacarb'ın amacı esirlerin yaşam koşulları, barınmaları, işeleri, ihtiyaçları, çalıştırdıkları yerleri, hastalık ve tedavileri gibi esirlerle ilgili her şeyi görmek için esir kamplarını ziyaret etmiştir. 3 Mart 1916 yılında Kızılhaç Cemiyeti'nin Cenevre'deki Genel Karargahı'nda Rusya'daki Osmanlı esirler ve Osmanlı'da bulunan Rus esirlerin kamplarını ziyaret edilmesi ve bu ziyaretin neresi olacağı başarılı bir şekilde kararlaştırılmıştır.⁴⁷

⁴² Özçelik, *a. g. e.*, s. 96

⁴³ *BOA.HR.SYS.*, 2249/57.

⁴⁴ <http://www.navyhistory.org.au/category/navy-day-by-day/page/10/>, Erişim Tarihi [07.03.2015 18:41].

⁴⁵ Esirlerin vefatı ile ilgili kurallar Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından düzenlenmiştir. Ölen Hristiyan esirler mutlaka Hristiyan mezarlığına gömülürler ve mezarlarına da haç işareti konulurdu. Özçelik, *a. g. e.*, s. 73; Kızılhaç temsilcilerinden MM. Alfred Boissier ve Dr. Adolphe Vischer 1916 yılında Belemelik'e Ciliciennes kapısına gitmek istemişler fakat Osmanlı Devleti kabul etmemiştir. Buradaki çalıştırılan esirler Rus, İngiliz, Fransız olmakla beraber bunlar Bağdat Hattında çalıştırılıyordu. Sağlık konusunda da esirlerin iyi beslenmediklerini, sıtma ve tifüs'e yakalandıklarını dile getirmiştir. Özçelik, *a. g. e.*, s. 144-145; <http://transcripts.sl.nsw.gov.au/page/106707/view>, Erişim Tarihi [07.03.2015 19:03].

⁴⁶ Genç Hristiyan Cemiyet Avrupa'da birçok şehirde esir kamplarını ziyaret etmiş, sosyal projelerle ilgilenmiş, vakıflar, eğitim ve jimnastik faaliyetlerinde uğraşmıştır.

⁴⁷ *BOA.HR.SYS.*, 2213/4.

2 Mart 1332 yılında Pozantı civarında tren yolunda çalışan 3 Rus esirinin kaçtıktan sonra deniz kenarındaki bir devriye tarafından yakalandığını Sahil Güvenlik Komandanlığı, Dışişleri Bakanlığı'na bildirilmiştir.⁴⁸ 22 Nisan 1916 yılında Amerikan Elçiliği'nin yazdığı yazıda Amerikan Elçi Vekili tarafından Afyonkarahisar Garnizonu'nu 3-4 defa ziyaret edilmesine izin vermiş ve İsveç Kızılhaç'ının Rusya'daki esirlerimizi ziyaret edildikten sonra verilecek raporlara karşılık diğer garnizonların da Amerika Elçiliği memurları tarafından ziyaret ettirebileceği devlet makamlarına yazılmıştır. Ziyaret sırasında esirlerden birinin vefat ettiği söylenmiştir.⁴⁹ 5 Haziran 1916 yılında ise Amerika Elçiliği aracılığıyla Fransız esirlerin bulunduğu yerlere memurların ziyaret etmeleri kararlaştırılmıştır.⁵⁰

Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra harp esirleri mütareke gereği serbest bırakılmasına rağmen Pozantı yakınlarındaki Belemelik Esir Kampı'nda hala Ermeni esirler olduğuna dair söylentiler üzerine tahkikat açılarak mesele araştırılmış, Pozantı ve Belemelik'de Ermeni harp esiri bulunmadığı anlaşılmıştır.⁵¹

Esirlerin İbadet Özgürlüğü

“Üsera Talimatnamesi'nin 9. Maddesi gereğince Osmanlı hükümeti, esirlerin dini inançlarına son derece saygı gösteriyor ve bu konuda her türlü kolaylığı sağlıyordu. Savaş esirlerinin dini vecibelerini yerine getirebilmeleri için her esir kampına bir rahip atanmış ve esirlerin dini ayinleri yerine getirebilmesi için mutlaka bir oda ayrılmıştır. İngiliz hükümeti, Osmanlı hükümetinden Birinci Dünya Savaşı'nda esir düşen rahiplerin iadelerini istemiş de esirlerin dini vazifelerini yerine getirmelerini Osmanlı Devleti için önemli görülmesinden dolayı esir rahiplerin memleketlerine iade edilmesine müsaade edilmeyeceğini bizzat Başkumandan Vekili Enver Paşa imzalı bir yazı ile Hariciye Nezareti'ne bildirilmiştir.”⁵²

Osmanlı ülkesinde bulunan bazı rahipler esir garnizonlarında gönüllü olarak çalışmak istiyordu. Bunlardan biri olan Anglikan rahiplerinden Doktor Wigram'ın İngiliz harp esirlerine dini hizmette bulunmak üzere 27 Kasım 1915 tarihinde Afyonkarahisar'a yahut Çankırı'ya gitmek istemiş fakat orada rahip bulunduğundan bu isteği kabul edilmemiştir. Amerikan Sefareti aynı papa için 9 Şubat 1916 yılında Hariciye Nezareti aracılığı ile Çankırı'da yada Pozantı'daki esirlerin serbest bırakacakları güne kadar aralarında beraber bulunmak üzere müsaade edilmesini talep etmiş. Ayrıca Doktor Wigram'ın Türkçeyi de bildiğinden esirlerle daha rahat

⁴⁸ BOA.HR.SYS., 2221/29.

⁴⁹ BOA.HR.SYS., 2213/4.

⁵⁰ BOA.HR.SYS., 2213/4.

⁵¹ Özçelik, a. g. e., s. 183

⁵² Özçelik, a. g. e., s. 69-70

anlaşabileceğini dile getirilmiştir. Doktor Wigram'ın rahip olarak Pozantı'ya gitme isteği, Pozantı civarındaki harp esirlerinin gruplar halinde olmalarından ve askeri sebeplerden dolayı herkes tarafından gezilmesi uygun olmayan bir bölgede olduğundan dolayı isteği reddedilmiştir.⁵³

D) FİRARLAR

Bilindiği üzere Esirler uygun bir zamanda esir kamplarından ya da çalıştırdıkları yerden kaçmaya çalışmışlardır. Firar olayı bütün esir kamplarında görülebilecek bir olaydır. Özellikle Pozantı-Belemedik Esir Kampı'ndaki esirler genellikle Toros tünellerinde çalışırken kaçmışlardır. Çünkü Belemedik Esir Kampı'nın kurulduğu yer yamaçlık ve inilmesi zor bir yer olduğu için tel örgüye bile ihtiyaç duyulmamıştır. Bu yüzden esirler çalıştırdıkları yerlerden kaçmayı denemişlerdir.

Esirlerin firar etmemeleri için bazı önlemler alınmıştır. Esirlere, aileleri ve yardım kuruluşları tarafından gönderilen kolilerde esirlerin firar etmesine yardımcı olacak eşyaların olmaması için koliler sıkı bir denetimden geçmiştir. Esirlere birden fazla elbise verilmemesi ve yerli ahali elbisesi giymelerinin yasaklanması da firar etmelerini önlemeye yönelik olmuştur.⁵⁴

Firar girişiminde bulunanların büyük bir kısmı da Ankara-Sivas demiryolu hattı inşaatında, Toros tünelleri inşaatında, Bağdat demiryolu hattı inşaatında ve Kütahya-Tavşanlı şose yolu gibi demiryolu ve şose yol inşaatlarında firar olayları daha fazla olmuştur.⁵⁵

a) Ruslar

Önceden de verdiğimiz bilgilerde Belemedik Esir Kampı'nda Rus esirlerin olduğu bilinmektedir. Bu esirlerin firarları ilgili makamlara yazılar yazılmıştır. Bunlardan birkaç tanesine örnek verecek olursak; 31 Mayıs 1917 yılına ait bir belgede Rus esirlerden Andra Dragoviç Faterniko, Stefan İmanoviç faterniko, Mikarmaki Çoviç Zoroviyen, Maksim Androviç Levalman, 24 Temmuz 1916'da Belemedik'den firar ettikleri bildirilmiştir.⁵⁶ 21 Haziran 1917'de İçişleri Bakanlığı Şifre Kalemi'nden gelen yazıda Belemedik civarında Rus esirlerin kaçtığı ve Baş Çavuş Vekili Andrisi, 3 askerin Tekir Jandarma Karakolu efradı tarafından yakalandığını bildirilmiştir.⁵⁷ 12 Ağustos 1917 tarihinde İçişleri Bakanlığı Emniyet Müdürlüğü

⁵³ Özçelik, *a. g. e.*, s. 70-71

⁵⁴ Özçelik, *a. g. e.*, s. 54-55

⁵⁵ Özçelik, *a. g. e.*, s. 58

⁵⁶ BOA.HR.SYS., 2213/4.

⁵⁷ BOA.DH.EUM.6.ŞB., 17/72.

Rus esirlerin Toros Tüneli İnşaatı'nda çalışırken firar ettiğini, firar eden esirlerin isimleri Mersin Emniyet Müfettişliği'ne bildirilmiştir. 3 Haziranda Siyonoviç Girfori Gitrof, Andra Atyof Parafof, 8 Haziran da ise Yakof Dimetri Vistefon, Tuddir Yeten Ansirkof, Mencil Epkab Tudurof, Vaksi Dimitri Çekyakkof, Veyon Yaşıkof, Andriya Daviduviç gibi isimler de firar etmiştir.⁵⁸ 25 Ekim 1917 tarihli bir belgede Ulukışla Emniyeti Müfettişliği 'ne yazılan bir yazıda Belemelik Esir Kampı'ndan 7 tane Rus esirin kaçtığı haberi ilgili makamlara bildirilmiştir.⁵⁹ 23 Şubat 1919'da Belemelik Esir Kampı'ndan firar eden Rus esirlerin Mersin civarında olduğunu, geçtikleri güzergâhları ise Adana Vilayetinin İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği belge de Türkçe ve Latin harflerle ekte verilmiştir.⁶⁰

b) İngilizler

“Belemelik'deki İngiliz esirlerinden firar edenlerin yakalanmaları için Adana, Aydın, Hüdavendigar, Halep ve Konya vilayetleriyle Kale-i Sultaniye, İçel, Karesi, Menteşe ve Antalya Mutasarrıflıkları'nın tedbir almaları için telgraf yollanmıştır.”⁶¹

E) ESİR KAMPININ KAPANMASI

Belemelik'de Birinci Dünya Savaşı sonunda Tünel İnşaatı durdurulmuştur. Kurtuluş savaşı yıllarında ise hiçbir çalışma yapılmamıştır. Bu esirler savaş sonuna kadar burada tutulmuş, bir kısmı periyodik olarak Hacıkırı-Belemelik (Adana) tren tünelleri kazmak üzere yollanmıştır. Bir kısmı ise çeşitli kamplara dağıtılmış, yol inşaatı işlerinde çalıştırılmıştır. Mütareke sonunda hatlar İngiltere'nin kontrolüne geçmiş ve çalışmalara devam edilmiştir. Savaş sırasında İngilizler İran Körfezi'nden Bağdat'a doğru önemli bir hat döşenmiştir. 1923 yılında yapılan Lozan Anlaşmasına göre Müttefikler Türkiye'den çekilince İngilizler Haydarpaşa Büyük Derbent arasında tuttıkları son hattı da devretmişler ve 1923 Ekim ayında İstanbul'u terk etmişlerdir. Günümüzde ise Almanların inşa ettiği köyden hemen hemen hiç bir iz kalmamış, Alman mezarlığı Almanlar tarafından taşınmış, esirlerden ölenlerin kemikleri İngilizler tarafından alınarak Bağdat North Gate mezarlığına aktarılmıştır. Hintli esirlerin bir kısmının ise külleri toprağa karışmıştır. Ayrıca, İngiliz tabiiyetinden olmayan diğer milletlerden esirlerin kemikleri ise hala bu topraklarda bulunmaktadır. Bölgenin tarihini bilenler bu el değmemiş güzellikteki bölgeye günümüzde gittiğinde inceleme açısından hala bakirdir Alman mezarlığının olduğu yerde 2005 yılı Eylül

⁵⁸ BOA.DH.EUM.6.ŞB., 20/35.

⁵⁹ BOA.DH.EUM., 55/73.

⁶⁰ BOA.DH.EUM., 55/73.

⁶¹ Özçelik, a. g. e., s. 56

ayında bir anıt dikilmiştir. Restorasyon işleri Alman Pratiker (Metro AG) firması tarafından yapılmıştır.⁶²

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'nın 4 yıl sürmesinden dolayı birçok asker esir edilmiştir. Belirli bir süre sonra esirler çoğalmış ve bu konuda devletlerin esirlerle ilgili önlemler almaya zorlamıştır. Bu önlemleri her devlet kendi askerinin en iyi şekilde hayatını idame ettirecek biçimde sağlamaya çalışmışlardır. Esirlere nasıl davranılması, yaşam koşullarının nasıl olmasını Kızılay ve Kızılhaç Cemiyeti vasıtasıyla devletlerarasında mütakabiliyet yöntemine göre halledilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti yabancı esirlere farklı muamele yapmamış elinden geldiği kadarıyla kendi askerlerine nasıl davrandıysa aynı şekilde esirlere de öyle davranmıştır. Esirlere kötü davranan ve zulüm edenler cezalandırmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın verdiği maddi sıkıntı sadece esirlerin değil Osmanlı askerini de sıkıntıya düşürmüştür. Bu sıkıntılarının başında hastalıklar yer almıştır. Esir kamplarında ölen esirlerin sıtma ve tifüsten ölmeleri kasten yapılmış bir durum olmamakla beraber, bu hastalık Osmanlı askerlerine de bulaşmış ve vefat edenler olmuştur. Belemelik Esir Kampı'ndaki Toros Tünellerinde çalışan Osmanlı askeri ve yabancı esirler bazı nedenlerden dolayı hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu nedenlerden bir tanesi de tünel inşaatında tünelin çökmesi ile meydana gelen olaydır. Belemelik Esir Kampı'ndaki esirler vefat ettikleri zaman dini geleneklerine göre defnedilmesine izin verilmiştir. Belemelik Esir Kampı'nda esirlerin eşkalleri, yaşları ve nereden geldikleri, hangi millete mensup oldukları teker teker kayıt altına alınmıştır. Esirlere verilecek maaşlar hesaplanmış ve Osmanlı subayına verilen bir maaş yabancı esirlere de verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

1. Akgün, Seçil Karal, Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a, *TDV yayınları*, Ankara 2002.
2. Altıntaş, Ahmet, Belgelerle Milli Mücadele Döneminde Esirler, *Anekdot Kitaplar*, 1. Baskı, Ankara-Haziran 2008.
3. Taşkıran, Cemalettin, 1. Dünya Savaşı'nda Türk Esirleri Ana Ben Ölmedim, *Kültür Yayınları*, Eylül 2001.
4. <http://dstercume.blogspot.com.tr/2011/02/1-dunya-savasinda-osmanlinin-elindeki.html>, Erişim Tarihi [07.03.2015 13:25].
5. http://tr.wikipedia.org/wiki/Belemelik,_Pozant%C4%B1, Erişim Tarihi, [07.03.2015-12:11].
6. <http://transcripts.sl.nsw.gov.au/page/106707/view>, Erişim Tarihi [07.03.2015 19:03].
7. http://www.akmb.gov.tr/userfiles/files/EskiErdem%20pdf/Erdem%20_58.pdf, Erişim Tarihi [10.03.2015 19:39].
8. <http://www.navyhistory.org.au/category/navy-day-by-day/page/10/>, Erişim Tarihi [07.03.2015 18:41].

⁶² <http://dstercume.blogspot.com.tr/2011/02/1-dunya-savasinda-osmanlinin-elindeki.html>, Erişim Tarihi [11.03.2015 11:55].

9. Söylemez, Haşim-Sedat, Gülmez, Emanet Düşmanlar, http://www.aksiyon.com.tr/tarih/emanet-dusmanlar_528972, Erişim Tarihi [07.03.2015 12:28].
10. Ural, Selçuk, Mütareke Dönemi İngilizlerin Elindeki Türk Esirlerinin İadesi ve Ortaya Çıkan Sorunlar, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 37-38, Mayıs-Kasım 2006, s. 118 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/789/10130>.
11. Alsan, Zeki Mesud “1949 Cenevre Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1950, S. 3-4.
12. Özçelik, Mücahit, Birinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’deki Yabancı Esirler, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları IV/A-2.2. Dizi-Sayı: 6*, Ankara 2013.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA.DH.EUM., 55/73

BOA.DH.EUM., 55/73

BOA.DH.EUM.5.ŞB., 18/15; *BOA.DH.EUM.6.ŞB.*, 17/72

BOA.DH.EUM.5.ŞB., 20/35

BOA.DH.EUM.6.ŞB., 17/72

BOA.DH.EUM.6.ŞB., 20/35

BOA.DH.ŞFR., 76/171

BOA.DH.ŞFR., 76/243

BOA.HR.SYS., 2196/34

BOA.HR.SYS., 2221/29

BOA.HR.SYS., 2221/29

BOA.HR.SYS., 2223/22

BOA.HR.SYS., 2227/36

BOA.HR.SYS., 2233/20

BOA.HR.SYS., 2249/57

BOA.HR.SYS., 2249/57

BOA.DH.EUM., 11/7

BOA.DH.EUM., 11/7

BOA.HR.SYS., 2213/4

BOA.HR.SYS., 2213/4

BOA.HR.SYS., 2213/4

BOA.HR.SYS., 2213/4

BOA.DH.EUM.5.ŞB., 17/63; *BOA.HR.SYS.*, 2221/8

BOA.HR.SYS., 2221/8; *BOA.HR.SYS.*, 2221/8

FOTOĐRAFLAR

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

H19410

Belemedik Esir Kampı'ndaki Avusturalya Esirleri

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

H19414

Belemedik Esir Kampı'nda İngiliz ve Avusturalyalı Esirler

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

F01645.004

8053 Numaralı HMAS AE2 Astsubay Stephen John Gilbert, Bağdat-Berlin Demiryolu'nda Çalışırken Sıtma ve Tifüse Yakalanarak 39 Yaşında Hayatını Kaybetti ve Hristiyan Geleneklerine Göre Defnedildi.

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

F01645.001

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

F01645.003

HMAS AE2 Denizaltısından 8275 Astsubay Őefi CHARLES Varcoe ve Ekibi 30/04/1915 Yılında Menenjitte Vefat Etmiştir. 6 Esirlerden Vefat Edilenler Dinlerine Göre DefnedilmiŐtir.

